

ONDERWIJSCAFÉ

"Als je de volgende keer een biertje schenkt, dan kun je op me rekenen, kreeg ik te horen toen ik een vader vroeg waarom hij nooit op thema-avonden kwam." Die uitspraak leidde de geboorte in van het onderwijscafé. Het team van de school was op zoek naar nieuwe vormen van contact en uitwisseling van ideeën met ouders. "De betrokkenheid van ouders bij de traditionele ouderavonden en de jaarvergadering van de oudervereniging was erg laag en ouders vonden het team erg gesloten. Na een aantal onderwijscafés zijn zowel ouders als teamleden enthousiast. Dat heeft te maken met de spontane en ongedwongen sfeer op deze avonden en met het feit dat het iets oplevert waar wat mee gedaan wordt: het blijft niet alleen bij praten!" (Arsène Francot).¹

Een bijeenkomst rond een thema, ongedwongen maar niet vrijblijvend

Het onderwijscafé is een werkvorm die zich gemakkelijk laat toepassen in alle onderwijssectoren. Het gaat om een bijeenkomst waar ouders en leden van het team in een *ongedwongen sfeer* (met een sapje, een pilsje of een glas wijn in de hand en nootjes op de statafel) met elkaar in gesprek gaan over een bepaald onderwerp. Vanwege die ongedwongen sfeer is de drempel tot meedoen laag, verloopt de communicatie makkelijker, geeft men duidelijker zijn mening en luistert men beter naar elkaar. Naast die ongedwongen sfeer is er nog een kritische succesfactor: het is *geen vrijblijvend gesprek*. De deelnemers krijgen teruggekoppeld wat de bijeenkomst heeft opgeleverd én wat daarmee wordt gedaan.

De derde kritische succesfactor is de keuze van een geschikt *thema*. Zoals bij de traditionele ouderavonden luistert de keuze van het thema nauw. Scholen die met het onderwijscafé werken, bepalen het thema in overleg met (een groep) ouders of laten het thema om beurten bepalen door team en ouders. Het thema kan een pedagogisch thema zijn waar ouders en team in 'hun' praktijk mee te maken hebben (zoals pesten, huiswerk maken, voorbereiden van toetsen, faalangst, waarden en normen, seksuele voorlichting) of kan een onderwerp zijn dat vooral te maken heeft met de school (bijvoorbeeld: wanneer spreek je van 'goed onderwijs' of een 'goede school'?). Maar hoe dit ook zij, een thema is geschikt als de deelnemers het gevoel krijgen iets in te kunnen brengen ('brengen') en/of iets te kunnen leren ('halen'). Dat gevoel zal ook meewegen bij de beslissing een volgende keer weer naar het onderwijscafé te gaan.

"Ouders bespreken onderling regelmatig de gang van zaken binnen de school, bij een bepaalde leraar of over de sfeer. Maar niet altijd bereiken dergelijke geluiden de docent, de mentor, het team, de afdelingsleider of de directie. Door tijdens het onderwijscafé meer informeel met elkaar te praten, wordt de stap om dergelijke geluiden wél neer te leggen waar ze horen, kleiner. De totale sfeer binnen de school wordt opener." (een ouder).

Uitvoering: opzet en 'agenda'

¹ Met dank aan Arsène Francot (voormalig directeur Basisschool St. Jozef, Doenrade).

In het algemeen kent het onderwijscafé de volgende opzet:

- 1 Opening: eventueel aanwezige externen worden voorgesteld en er wordt een korte toelichting gegeven op de 'spelregels'. Een belangrijke spelregel is bijvoorbeeld dat er niet over individuele docenten, individuele ouders of individuele kinderen wordt gesproken. Een andere is het betalen van de drankjes, bijvoorbeeld het 'eerste rondje' is voor rekening van de school, een volgend drankje betaalt iedereen zelf.
- 2 Korte toelichting op het doel van de avond: waarom dit thema, wat gebeurt er met de opbrengst en hoe wordt de opbrengst teruggekoppeld naar team en ouders?
- 3 Introductie van het thema.
- 4 Aan de slag. Bij voorkeur gebeurt dit in gemengde kleine groepjes. Daarbij zijn uiteenlopende werkvormen te gebruiken.
- 5 Plenaire bespreking van de opbrengsten.
- 6 Formulering van (voorlopige) conclusies en mogelijke aanbevelingen.
- 7 Korte reflectie op de avond: wat ging goed en wat kan beter? Zijn er suggesties voor vervolghema's?
- 8 Afronding.

De vierde kritische succesfactor is een *effectieve terugkoppeling*. Die vindt kort na de bijeenkomst plaats: wat heeft het onderwijscafé opgeleverd en wat wordt daarmee gedaan c.q. wat kunnen betrokkenen daarmee doen? Zo'n terugkoppeling is essentieel om te voorkomen dat ouders of teamleden het gevoel krijgen dat het een vrijblijvend gesprek is. Mocht het onderwijscafé iets opleveren waar de school niet of nog niet iets mee kan aanvangen, dan zal ook dat teruggegeven worden, uiteraard onderbouwd met argumenten.

Relatie tot de doelen van partnerschap

Aan welke doelen het onderwijscafé bijdraagt is sterk afhankelijk van het gekozen thema. Omdat het genereren en uitwisselen van ideeën tussen ouders en teamleden vrij centraal staat, kan het onderwijscafé leiden tot een beter inzicht in wat bij de ander leeft, een verandering in houding teweegbrengen, een gevoel van herkenning oproepen ('anderen hebben kennelijk ook met dit probleem te maken') of een aanzet geven tot een versterking van pedagogische vaardigheden (denk aan suggesties van anderen om op een bepaalde manier met vragen of problemen in de eigen situatie om te gaan). Daarmee kan het onderwijscafé een bijdrage leveren aan de afstemming tussen school en thuis. Al deze zaken vallen onder de *pedagogische doelstelling*. In andere gevallen kan er (ook) een directe relatie liggen met de *organisatorische* of de *democratische doelstelling*. Samen nadenken over een onderwerp kan suggesties opleveren voor de schoolontwikkeling, voor de inrichting van het gebouw of voor het betrekken van meer ouders bij de school, inclusief bijvoorbeeld de medezeggenschapsraad.

Meer concreet kan het gaan om één of meer van de volgende doelen:

- 1 Uitwisselen van informatie en opvattingen.
- 2 Samen nadenken over pedagogische en onderwijskundige zaken.
- 3 Beter inzicht krijgen in het draagvlak voor te nemen beslissingen c.q. vergroten van dat draagvlak door een goede uitwisseling van standpunten.

Een niet onbelangrijk *neveneffect* kan zijn dat deelnemers iets van zichzelf kunnen laten zien waar later een beroep op kan worden gedaan. Bijvoorbeeld een bepaalde deskundigheid die inzetbaar is in of voor de schoolorganisatie of in het primair proces (zoals met leerlingen over een bepaald beroep of een ander thema in gesprek gaan).

Relatie tot andere vormen van wederzijdse betrokkenheid

Het accent ligt in het algemeen op het meedenken. Of de nadruk op de cellen 3, 7 of 11 ligt, is sterk afhankelijk van het thema of de wijze van behandeling. Het meeleven wordt ook aangesproken: gezamenlijk een onderwerp bespreken kan gemakkelijk leiden tot meer begrip voor elkaar en elkaars opvoedsituatie (cellen 1, 5 en 9).

	Meeleven		Meehelpen		Meedenken		Meebeslissen	
Ouders>kind als leerling	1	(X)	2		3	X	4	
Ouders>groep/ klas of school	5	(X)	6		7	X	8	
School>ouders	9	(X)	10		11	X	(12)	

Relatie tot het traject dat school en ouders samen lopen en tot andere instrumenten

Het onderwijscafé past duidelijk in het *hoofdtraject*. Het kan daarin een structurele plaats krijgen door het op gezette tijden te laten terugkomen. Het is een goed alternatief voor de traditionele ouderavonden die in veel gevallen toch vooral éénrichtingsverkeer laten zien.

Het is zaak om het onderwijscafé een duidelijke plek te geven ten opzichte van *andere instrumenten* of organen, zoals de medezeggenschapsraad, een ouderenquête, een schoolconferentie, het overleg met de ouderraad of de oudervereniging.

Onderwerpen die spelen binnen de oudervereniging of de medezeggenschapsraad kunnen in een onderwijscafé eens met een groter deel van de schoolgemeenschap worden uitgediept. Een niet onbelangrijk *neveneffect* kan dan zijn dat er meer begrip ontstaat voor het werk van deze organen.

Het informele en laagdrempelige karakter en de mogelijkheden die het onderwijscafé biedt om wederzijdse betrokkenheid te voeden en te benadrukken maken het tot een *wezenlijk instrument*. Er zijn verschillende (*uitvoerings*)varianten denkbaar. Een onderwijscafé kan verschillende accenten leggen. Zo kan de nadruk liggen op meningsvorming rond een thema dan wel op het genereren van ideeën. Ook een combinatie is mogelijk. Al deze vormen kunnen naast elkaar toegepast worden, zolang duidelijk is waar het vooral om gaat. Het onderwijscafé kan ook aansluitend aan bijvoorbeeld een plenaire ouderavond of een voorlichtingsavond plaatsvinden.

Een *alternatief* kan zijn het *ouderpanel*, vooral in de *meedenkvorm*, al is dit een wat formeler getint instrument en is het gericht uitnodigen van ouders hierbij een belangrijk element. Een afwisseling van meedenkpanel en onderwijscafé is denkbaar.

Als het gaat om een peiling van meningen met het oog op bijvoorbeeld besluitvorming door de school, kan een vragenlijst effectiever zijn. Het verhaal achter de mening blijft dan echter veelal achterwege. Dus ook hier kan een combinatie van instrumenten uitkomst bieden.

Met het onderwijscafé aan de slag

Naast de algemene aanwijzingen uit *Ontwerp je eigen instrument*² is het raadzaam een gemengd groepje te vormen (bestaande uit teamleden en ouders) dat als 'eigenaar' van het instrument optreedt. Deze groep zorgt voor de voorbereiding van het onderwijscafé, inclusief de keuze van het thema. Neem de eerste keer niet een 'te zwaar' onderwerp. Een van de projectscholen koos daarvoor 'Hoe kunnen we de school-ouderbetrokkenheid vergroten?' en had als speciale aandachtspunten het huisbezoek en het informeren van ouders via de website. Mooie onderwerpen om samen over door te denken!

In de praktijk blijkt het zinvol vooraf eerst na te gaan wat de opbrengst van zo'n onderwijscafé rond een bepaald thema kan zijn. Kunnen er zaken uit naar voren komen waar je als school in de terugkoppeling geen raad mee weet? Zo ja, dan is het onderwerp wellicht niet zo geschikt. Bijvoorbeeld, een school waarvan het grootste deel van het team bij voorbaat al niet positief staat tegenover het werken met een continuooster, doet er verstandig aan zo'n onderwerp niet te kiezen.

Tijdens de bijeenkomst heeft één lid van de voorbereidingsgroep de leiding, tenzij daarvoor van tevoren iemand anders is aangetrokken. Er is iemand belast met de rapportage over het plenaire deel en van tevoren is al duidelijk hoe de terugrapportage uit de subgroepen verloopt.

Zoals eerder vermeld, is een zorgvuldige terugkoppeling van de opbrengst en wat de school (en/of bijvoorbeeld de oudervereniging of de ouderraad) ermee doet, essentieel. Het is belangrijk om tevoren vast te stellen wie uiteindelijk verantwoordelijk is voor de terugkoppeling, zowel naar inhoud als naar procedure. De eindverantwoordelijkheid voor de toepassing van dit instrument ligt uiteraard bij de school.

Het onderwijscafé kan een standaardonderdeel van het jaarprogramma worden. Voor nieuwe ouders vraagt het instrument een goede introductie.

Houd, ten slotte, scherp voor ogen wat de kern van het oudercafé is, welke doelen je ermee wilt realiseren, wat de kritische succesfactoren zijn en hoe je al uitproberend en evaluerend de kwaliteit van het instrument of de toepassing ervan kunt verhogen.

Samenvatting: wat zijn de goede dingen en wanneer doen we die goed?

Het onderwijscafé biedt ouders en teamleden de gelegenheid met elkaar van gedachten te wisselen rond een thema. Zowel ouders als teamleden hebben daar in het algemeen behoefte aan. Ze leren elkaars opvattingen, wensen of verwachtingen kennen en een gezamenlijke discussie kan tot gedeelde conclusies leiden.

Het onderwijscafé wordt goed uitgevoerd als het een duidelijke doelstelling heeft en deelnemers de ruimte geeft kennis te nemen van elkaars ervaringen, inzichten en opvattingen rond het thema. Bij voorkeur komen er concrete suggesties naar voren waar

² Te downloaden vanaf www.kpcgroep.nl/oudersenschool.

de school iets mee 'kan' en feitelijk ook 'doet'. Het onderwijscafé verloopt in een open en constructieve sfeer. Ouders en teamleden ervaren dat ze elkaar serieus nemen als gesprekspartner.

Kritische succesfactoren zijn de ongedwongen sfeer, het niet vrijblijvende karakter van het gesprek, de keuze van een geschikt thema en de terugkoppeling van zowel de opbrengst als wat de school daarmee doet.

Bron

Beek, S., A. van Rooijen & C. de Wit (2007). *Samen kun je meer dan alleen. Educatief partnerschap met ouders in basis- en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Q*Primair; 's-Hertogenbosch: KPC Groep